

<EXPOSICIONS DE DONES ALS CENTRE D'ART DE BARCELONA>

**4art Informe de L'OBSERVATORI CULTURAL DE
GÈNERE, amb la col·laboració de MAV (Mujeres
en las Artes Visuales)**

Joana Baygual /Rosa Brugat / Mª Àngels Cabré

[Desembre de 2016]

ÍNDEX

1. Introducció

2. 10 centres d'art de Barcelona / 5 anys (2011-2015)

MACBA (Museu d'Art Contemporani de Barcelona)

MNAC (Museu Nacional d'Art de Catalunya)

CaixaForum (BCN)

Arts Santa Mònica

Fundació Joan Miró

Fundació Suñol

Fundació Antoni Tàpies

Fundació Vila Casas

Fundació Catalunya-La Pedrera

La Virreina (Centre de la Imatge)

3. Resultats

4. Lectura dels resultats

5. Conclusions

1. INTRODUCCIÓ

Durant els darrers anys hem viscut la incorporació definitiva de les dones al mercat laboral en tota la seva amplitud, i també la inversió dels percentatges de gènere a les universitats, on les dones han passat a ser majoria com a estudiants, doctores i docents, també en les disciplines artístiques. Més preparades que mai, el sector cultural sembla però oferir una gran resistència a la incorporació de les dones: en la cultura, ocupen els llocs intermedis de la gestió, però molt rarament els llocs de poder, i en l'àmbit de la creació les seves aportacions les fan encara en franca minoria, sovint amb percentatges preocupantment baixos.

Per determinar quins són els percentatges de dones i d'homes que participen en els diversos sectors culturals –i en concret en el sector artístic-, ens hem de guiar per l'únic informe sobre el tema realitzat pel Ministeri de Cultura, *Mujeres y Cultura. Políticas de Igualdad* (2011), que tot i no ser massa recent i no haver estat actualitzat, inclou pel que fa al tema que ens ocupa una secció on es comptabilitzen per gènere les exposicions realitzades, entre 2005 i 2010, al Museo del Prado y al Museo Nacional Centro de Arte Reina Sofía (MNCARS). Lamentablement no es fa cap referencia als centres catalans.

Per tenir més informació hem de recórrer als informes elaborats per MAV (Mujeres en las Artes Visuales), encara que en aquests el material referent a Catalunya i/o a Barcelona és escàs. Pel que fa als centres d'art en concret, disposem d'aquests tres informes, on s'analitzen els següents centres catalans:

-Informe n.5 de MAV (gener 2011): *Exposiciones individuales en 22 centros de arte en España (1999-2009)*

/Fundació Tàpies/MACBA/Centre d'Art La Panera/Tecla Sala/

-Informe n.7 de MAV (maig 2011): *Artistas españolas y sus obras en 10 museos de arte contemporáneo*

/MACBA/

-Informe n.12 de MAV (mayo 2014): *Exposiciones individuales en 21 centros de arte en España (2010-2013)*

/Fundació Tàpies/MACBA/Centre d'Art La Panera/Tecla Sala/

No disposem de més dades d'exposicions segregades per gènere, de manera que hem pensat que era necessari posar la lupa sobre la realitat dels centres d'art de Barcelona per tal d'assolir una imatge fidedigna de conjunt, per la qual cosa hem aplicat la calculadora a alguns dels centres d'art més rellevants de la ciutat.

Els centres d'art es troben entre els equipaments més prestigiosos de Barcelona. Com a institucions cabdals de la nostra cultura, ocupen llocs protagonistes en l'imaginari col·lectiu i els són destinades fortes inversions públiques. És ben cert que, si la comparem amb capitals com Londres, París, Nova York o Berlín, la nostra no és culturalment parlant una ciutat de primera fila ni de lluny, però gaudim de centres amb solera, siguin públics o privats: del Museu Nacional d'Art de Catalunya (MNAC) al Museu d'Art Contemporani de Barcelona (MACBA), de La Virreina a l'Arts Santa Mònica. També són centres molt ben considerats els que han sorgit al recer de diverses fundacions, com ara la Fundació Tàpies o CaixaForum.

Hem escollit un total de 10 per prendre-li la temperatura a les exposicions de dones que s'han fet a Barcelona en els darrers anys amb la voluntat de traçar un retrat de la participació d'homes i dones, que sabem desigual; volem conèixer fins a quin punt aquesta participació és desigual. L'objectiu és obrir el debat i animar a les Administracions i als mateixos centres analitzats a fer un exercici d'autocrítica.

Fa pocs dies, l'Ajuntament de Barcelona i la Generalitat de Catalunya van anunciar el seu interès per "pensar en la cultura

d'una manera conjunta". Lluny de plantejar-se grans inversions (inviabils en els temps que corren), volen "donar prioritat als continguts i a la creació". Però no els hem sentit encara cap reflexió sobre la infrarepresentació de les dones ni res que se li sembli. I el cert és que de continguts i de creació parlen les exposicions que hem analitzat.

La presència esbiaixada de dones i homes en els sectors culturals, molt greu a alguns d'ells –tal com demostren els nostres anteriors tres informes (2013: periodisme d'opinió, 2014: cinema i 2015: premis literaris)-, no sembla motiu de preocupació per als poders públics, quan és evident que la marginació de les dones en l'art suposa un empobriment per a tots i totes.

Per la seva banda el CoNCA (Consell Nacional de la Cultura i les Arts), que té una funció vigilant respecte al que es fa i es desfà aquí en cultura, i que també s'ocupa d'avaluar els equipaments culturals, fins ara no ha tingut en compte el biaix de gènere en els seus estudis. És per això que en el seu dia els vam instar a fer-ho i el seu *Informe anual sobre l'estat de la cultura i de les arts 2016*, a banda de reclamar més recursos per al sector i una millor legislació, inclou un article titulat *Dones i polítiques culturals*, a càrrec d'Anna Villarroya. És probable doncs que a partir d'ara comencin a tenir en compte aquest aspecte tan rellevant.

No podem deixar de mencionar que ara mateix el món de l'art (i el de la cultura en general) està immers en un procés d'obligada transformació que l'empeny cap a nous mecanismes de participació i noves relacions amb els ciutadans i les ciutadanes. És per això que creiem que aquest retrat de la nostra ciutat –encara que incomplet i sintètic- pot servir per ajudar a determinar quin és el marc en què ens movem per tal de decidir en quina direcció hem de caminar d'ara endavant.

2. 10 CENTRE D'ART DE BARCELONA / 5 anys (2011-2015)

A continuació analitzem -sense comptar aquest 2016 que encara no ha acabat-, el darrer lustre (de 2011 a 2015) pel que fa a les exposicions presentades als 10 centres d'art barcelonins escollits.

Hem volgut incloure els centres més rellevants sempre que tinguin com a principal activitat les exposicions d'art. Per això no hem inclòs per exemple el CCCB (Centre de Cultura Contemporània de Barcelona).

Hem comptabilitzat les exposicions individuals per gèneres (homes i dones) i les exposicions col·lectives. Hem comptat com a "dones" aquelles exposicions de marcat contingut femení o feminista encara que es tractés de mostres col·lectives.

Per a facilitar la comprensió, hem arrodonit els decimals.

10 centres d'art de Barcelona (2011-2015)

MACBA

MNAC

CaixaForum

Arts Santa Mònica

Fundació Joan Miró

Fundació Suñol

Fundació Tàpies

Fundació Vila Casas

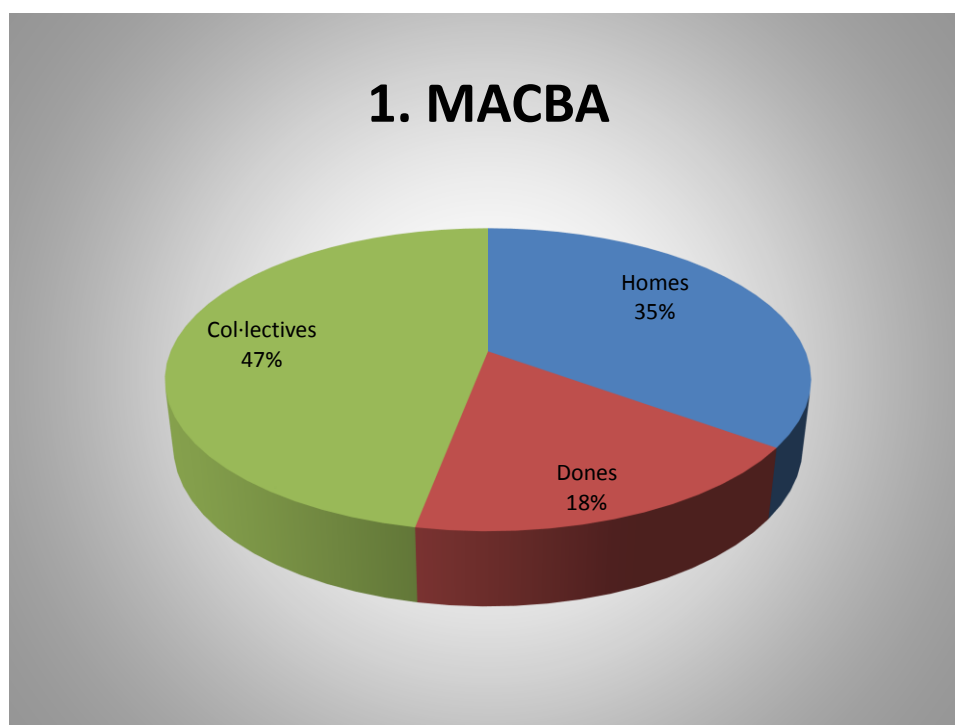
Fundació Catalunya-La Pedrera

La Virreina

MACBA

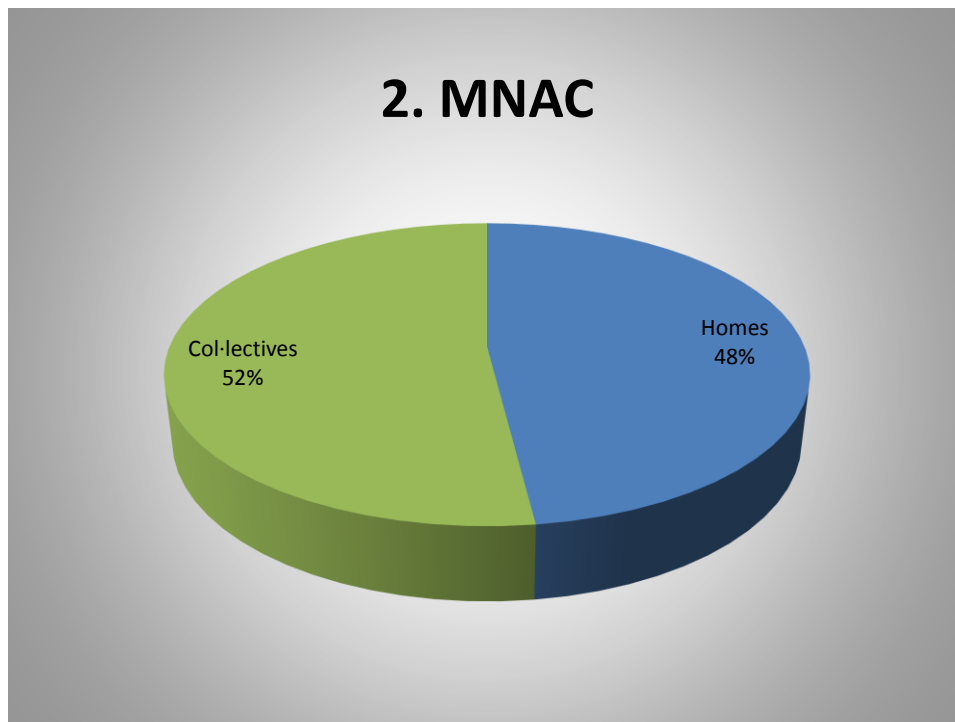
No hem tingut en compte les exposicions fetes fora de la seva seu central i de La Capella. Tampoc les realitzades al seu nou àmbit expositiu, "El gran vidre".

Dones exposades: Àngels Ribé, Natascha Sadr, Latifa Echakhch (2011) / Eulàlia Grau (2013) / Carol Rama, Sigalit Landau (2014) / Bouchra Khalili, Iman Issa (2015)

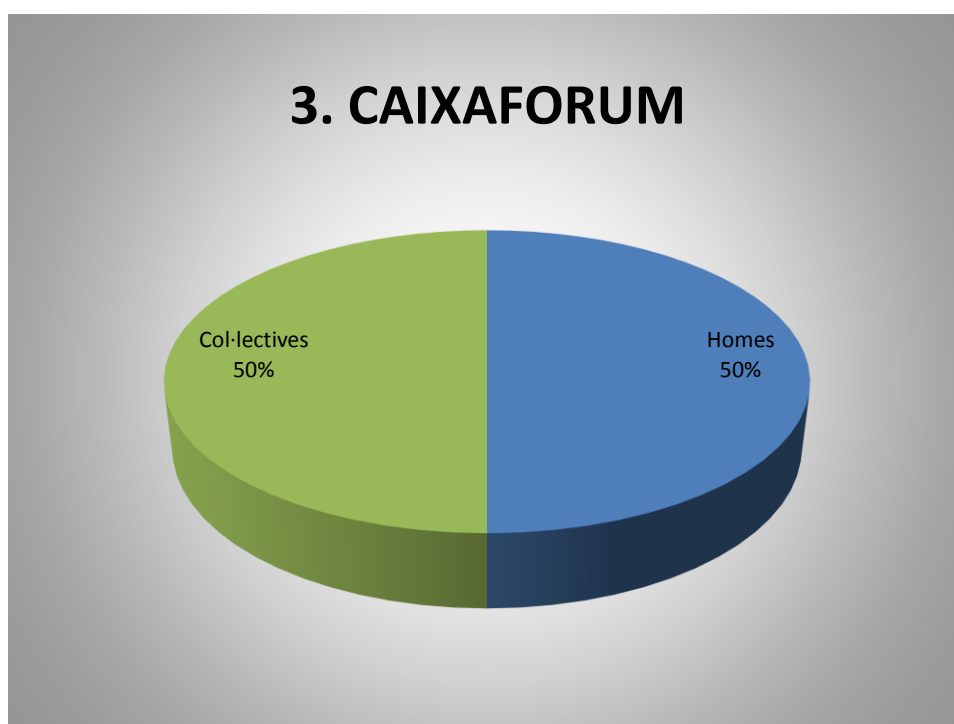
MNAC

Fins l'any 2016 no ha tingut lloc al MNAC la primera exposició d'una pintora catalana: ha tingut l'honor d'estrenar un MNAC també femení la pintora modernista Lluïsa Vidal, seguida de la fotògrafa alemanya Marianne Breslauer. Anteriorment la primera i única dona que va tenir una exposició individual va ser l'any 2009 la fotògrafa Gerda Taro.

CAIXAFORUM (BCN)

Durant els anys analitzats, no es va realitzar a la seu barcelonina de CaixaForum cap exposició d'una dona.

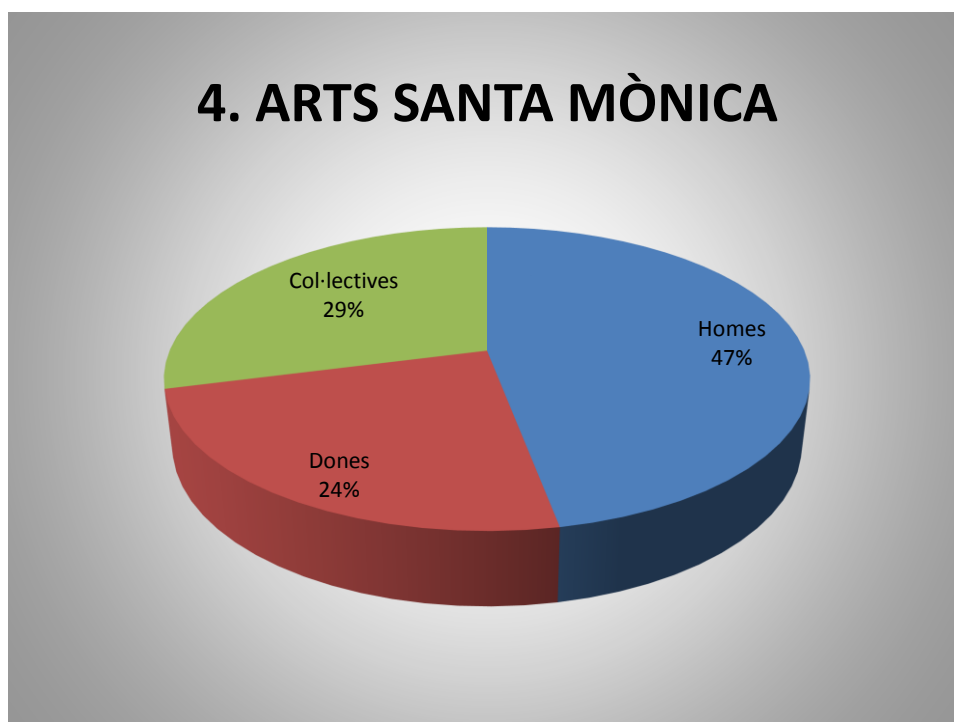

ARTS SANTA MÒNICA

Destaquem la preponderància de les exposicions d'homes respecte de les mostres col·lectives.

Destaquem el cicle d'exposicions *Blanc sota negre* realitzat durant l'any 2014, en el qual van exposar només dones.

Artistes exposades: Freya Powell, Darcy Padilla, Blanca Casas Brullet, Mar Arza, Antònia del Ríó, Isabel Banal, Mireia Sallarés (2014) / Jessica Lange, Daniela Ortiz, Núria Güell, Cristina Lucas, María Ruido (2015)

FUNDACIÓ MIRÓ

No hem tingut en compte les exposicions de Joan Miró. Tampoc les Nadales ni les fotografies en el vestíbul, tot i que en ambdues hem advertit voluntat de paritat.

Sí hem comptabilitzat les exposicions de l'Espai 13, on ens hem trobat una gran presència de mostres de dones.

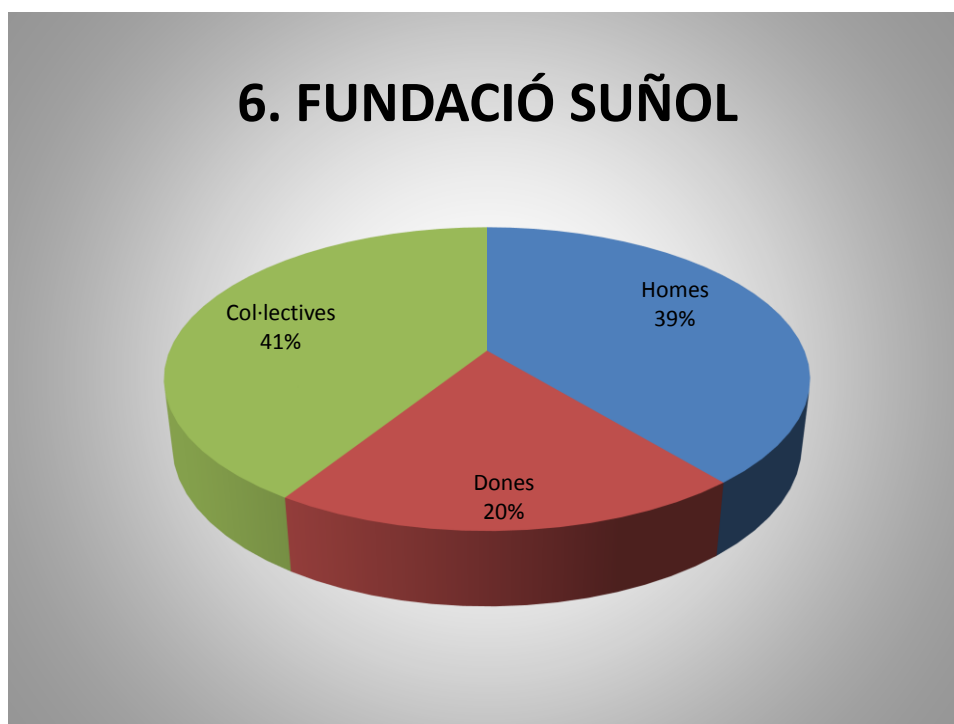
Artistes exposades: Su-Mei Tse, Mireia C. Saladrigues, Daniela Ortiz (2011) / Mona Hatoum, Mariona Moncunill, Alex Reynolds, Mireia Sallarès (2012) / Julia Montilla, Lúa Coderch (2013) / Roni Horn, Lola Lasurt, Priscila Fernandes, Rita Ponce de León (2014) / Anna Craycroft, Eva Kotatkova, Sofia Hultén (2015)

FUNDACIÓ SUÑOL

També hem comptabilitzat les exposicions de l'Espai 0.

Artistes exposades: Daniela Ortiz, Antònia del Río (2011) / Hannah Collins, Joana Cera Bernad (2012) / Carmen Díaz, Luz Broto (2013) / Susana Solano, Lúa Coderch (2014) / Rosa Amorós (2015)

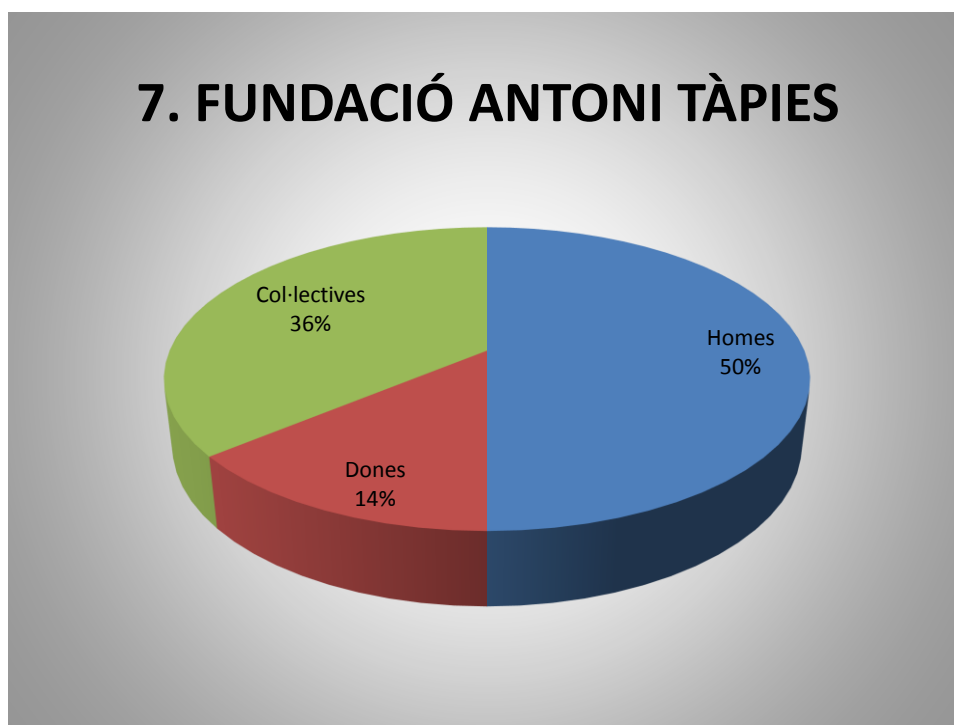
FUNDACIÓ ANTONI TÀPIES

No hem comptabilitzat les exposicions d'Antoni Tàpies.

Destaquem l'any 2013 la mostra *re.act.feminism # 2* (arxiu temporal de performances en viu que viatja per Europa).

Destaquem la preponderància de les exposicions d'homes respecte de les mostres col·lectives.

Artista exposada: Maria Lassnig (2015)

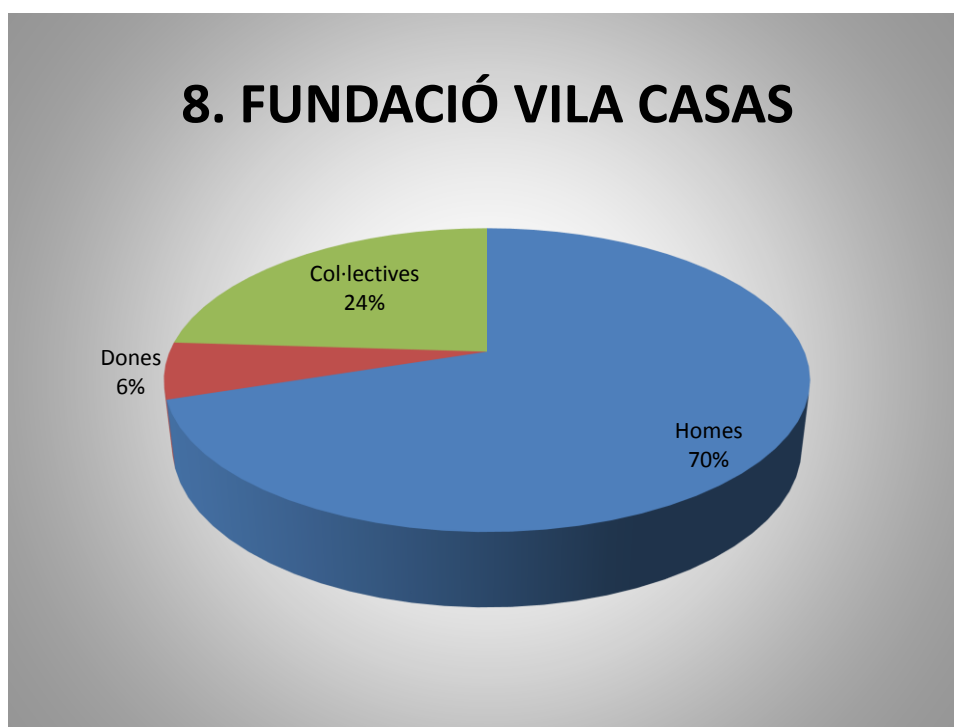
FUNDACIÓ VILA CASAS

Hem tingut en compte tant les exposicions realitzades a Can Framis com les que han tingut lloc a l'Espai Volart 1 i Volart 2.

Destaquem el cicle d'exposicions anuals *L'art de col·leccionar. El món de les col·leccions privades*, no dedicat en cap edició (entre 2011 i 2015) a la col·lecció d'una dona.

Destaquem la preponderància de les exposicions d'homes respecte de les mostres col·lectives.

Artistes exposades: Lita Cabellut, Carla Tarruella (2013) / Silvia Martínez-Palou (2014)

FUNDACIÓ CATALUNYA-LA PEDRERA

Destaquem la preponderància de les exposicions d'homes respecte de les mostres col·lectives.

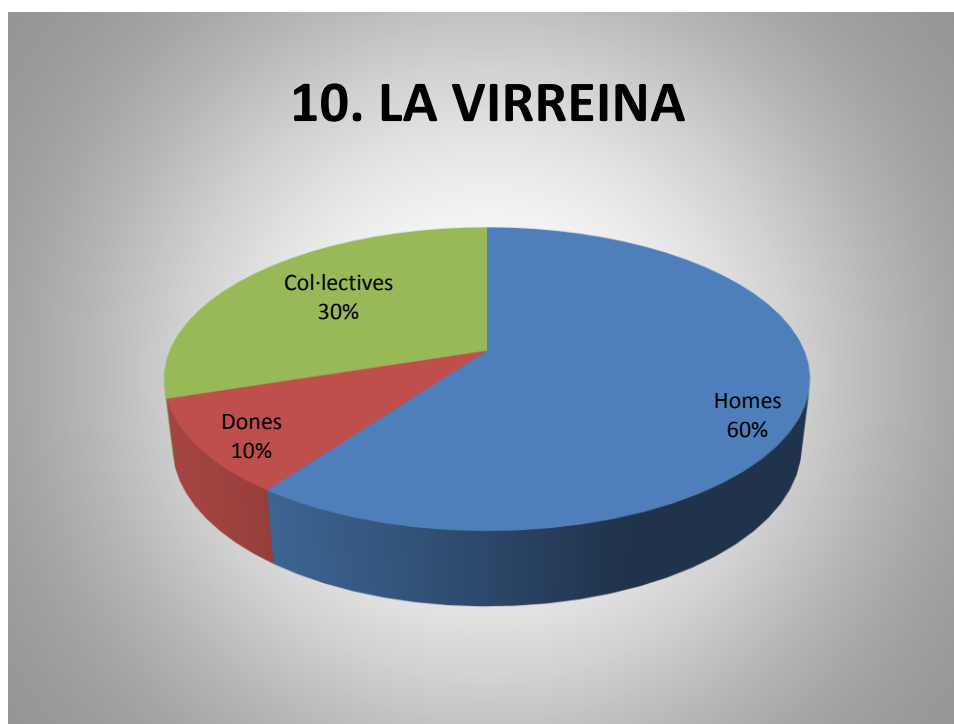
Artista exposada: Colita (2014)

LA VIRREINA

Hem comptabilitzat les exposicions realitzades tant a l'espai principal (planta noble) com a la planta baixa.

Artistes exposades: Claude Cahun (2011) / Mostra Carmen Amaya 1963 (2013) / Sophie Calle (2015)

3. RESULTATS

Presentem a continuació els resultats dels percentatges d'exposicions de dones i d'homes.

DONES

[Percentatge dones en ordre creixent. Mitja: 14%]

MNAC: 0%

CaixaForum (BCN): 0%

Fundació Vila Casas: 6%

Fundació Catalunya-La Pedrera: 9%

La Virreina: 10%

Fundació Antoni Tàpies: 14%

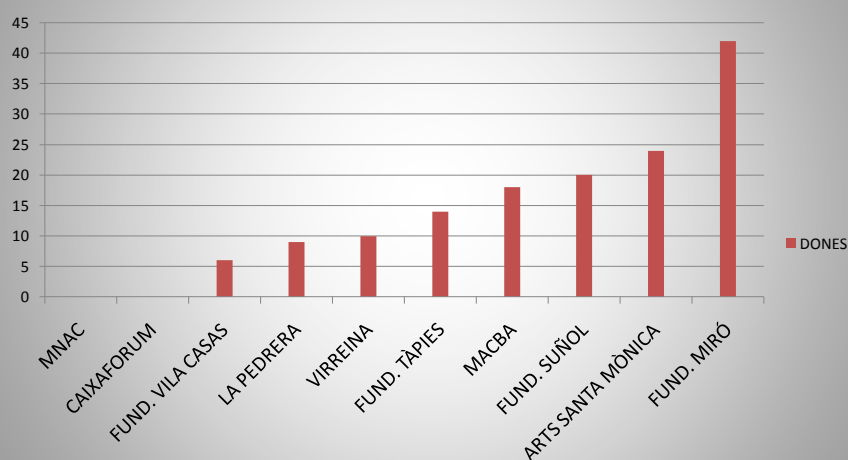
MACBA: 18%

Fundació Suñol: 20%

Arts Santa Mònica: 24%

Fundació Miró: 42%

% DONES

HOMES

[Percentatge homes en ordre creixent. Mitja: 49%]

Fundació Miró: 34%

MACBA: 35%

Fundació Suñol: 39%

Arts Santa Mònica: 47%

MNAC: 48%

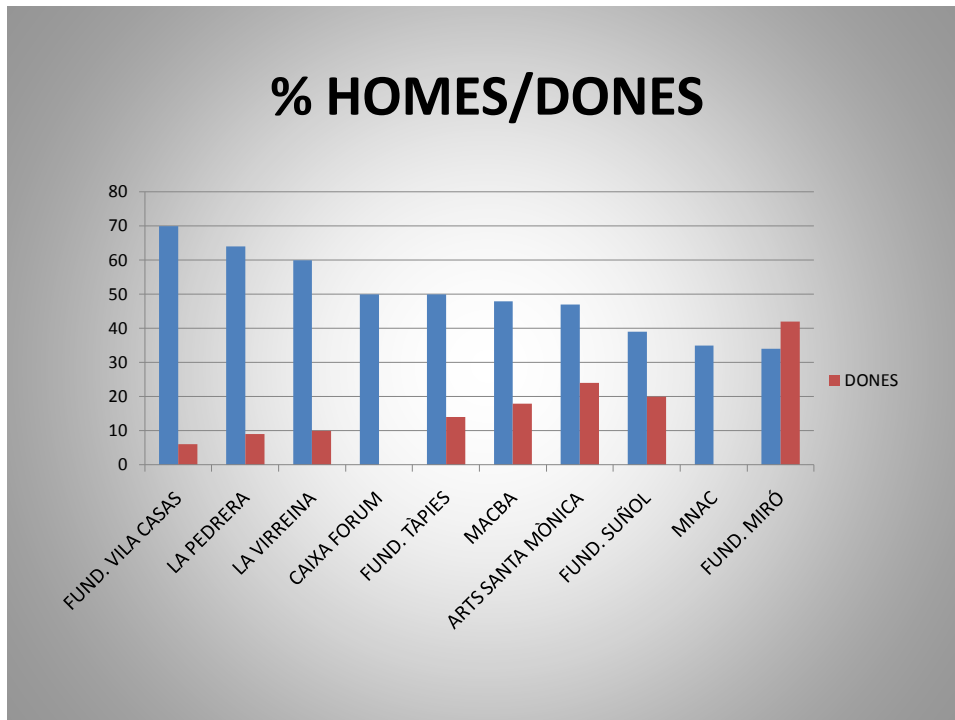
Fundació Antoni Tàpies: 50%

CaixaForum (BCN): 50%

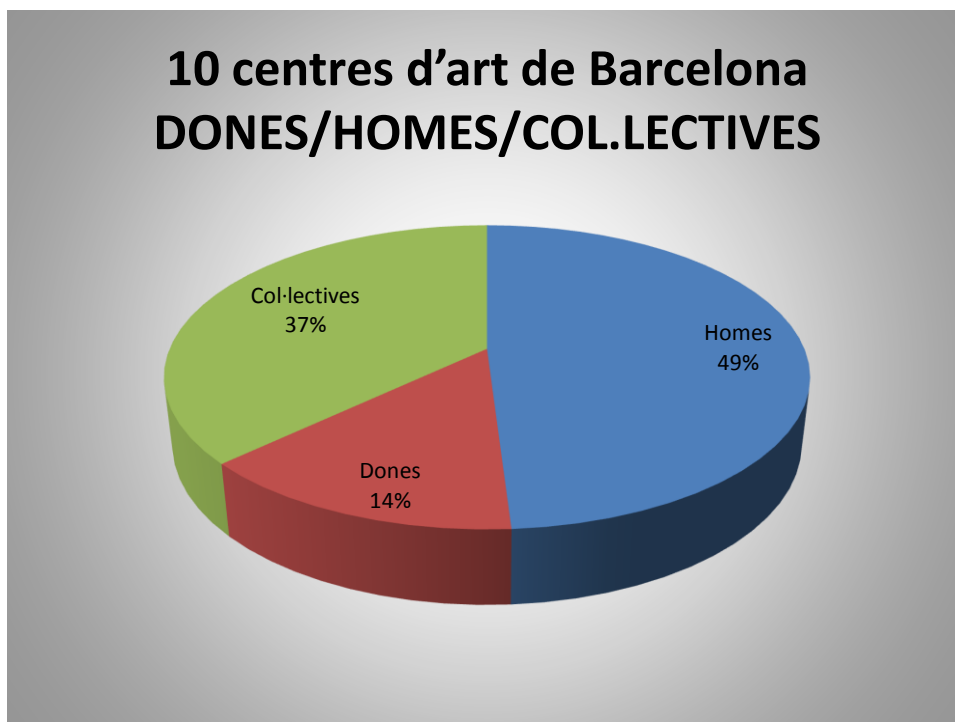
Fundació Catalunya-La Pedrera: 64%

La Virreina: 60%

Fundació Vila Casas: 70%

La mitja resultant en els 10 centres d'art de Barcelona seleccionats és doncs un 14% d'exposicions de dones, un 49% d'homes i un 37% de col·lectives.

4. LECTURA DELS RESULTATS

- A Barcelona encara li queda molt per a incorporar les dones plenament a les exposicions que es fan als grans centres.
- Només la Fundació Miró demostra tractar les dones artistes en igualtat de condicions que als artistes homes.
- El gran nombre d'exposicions individuals d'homes a centres com la Fundació Catalunya-La Pedrera, La Virreina o la Fundació Vila Casas, demostra que l'artista home encara és el dipositari del prestigi artístic en una mesura molt més gran que l'artista dona.
- El 0% de mostres de dones en centres tan diferents com el MNAC i CaixaForum demostra que la incorporació de les dones artistes no depèn dels períodes artístics exposats. De fet espais dedicats a l'art d'avui o de les darreres dècades com La Virreina, amb un 10% de mostres de dones, en són la prova.
- El MACBA hauria de ser també el museu de les artistes dones i, en canvi, ostenta una xifra molt baixa de dones que exposen.
- S'ha de dir que les mostres col·lectives que s'han comptabilitzat són majoritàriament força deficitàries en presència femenina.

5. CONCLUSIONS

Si el segle XX va ser el segle de les grans conquestes socials, inclosos els drets de les dones, el segle XXI està destinat a ser el de l'assoliment de la plena igualtat, també de la igualtat de gènere. Com a màxim exponent de l'activitat creadora, les manifestacions artístiques són la pedra angular de la cultura, reflex de cada moment històric i de les inquietuds individuals i col·lectives, mirall doncs en el que una societat aspira a veure's reflectida quan es mira.

Què veiem si mirem la història de l'art pel retrovisor i què veiem ara en l'art? Ens reconeixem en l'art que fem i mostrem, ens sentim còmodes en l'ecosistema cultural que ens envolta? La pregunta clau és en quina mida la representació d'homes i dones creadores respon avui a la realitat que es viu al carrer, fruit del progrés de segles, i anant una mica més enllà dels percentatges, si l'art que s'està fent servirà per assentar les bases de l'art de demà, en el que els nostres fills s'emmirallaran.

La xifra resultant d'aquest anàlisi és tan decebedora, tan baixa, que és evident que s'imposen amb caràcter d'urgència noves polítiques artístiques. No sabem si aquestes noves polítiques han d'incloure quotes en l'art contemporani, com reclamava fa poc l'artista valenciana establerta a Nova York Elena del Rivero (1), o caldrà fer el que va fer el MoMA per tal d'augmentar el cabal de dones exposades, convidar a les artistes a exposar a les seves artistes preferides, com explicava recentment Agnes Gund, presidenta emèrita del MoMA de Nova York, en una entrevista que li van fer a La Contra de La Vanguardia (2).

Siguin quines siguin les estratègies per aconseguir-ho, queda clar que vistos els resultats no podem romandre indiferents. Convidem a prendre consciència de diversos aspectes pel que fa als nostres centres d'art:

-Les Administracions han d'entendre la necessitat de conèixer les xifres de la falta de paritat i d'anar-les actualitzant.

-La infrarepresentació de les dones en les exposicions no és fruit de l'atzar.

-No es pot deixar a la inèrcia la desaparició d'aquesta bretxa: el temps no canvia dinàmiques tan arrelades.

-Els diners públics exigeixen uns resultats més repartits en matèria de gènere.

-El sistema de l'art no pot incorporar les dones només en la gestió, allunyant-les de les pràctiques artístiques.

-La majoria femenina que visita els centres d'art no mereix una infrarepresentació tan manifesta de les obres fetes per altres dones.

Tenim la certesa que un sistema de l'art, a l'igual que un sistema cultural, només és saludable si és plural, i que la diversitat artística és l'únic camí per aconseguir un sistema de l'art plural (3).

- (1) Ángeles García: "Elena del Rivero reclama cuotas en el arte contemporáneo". El País, 17-IX-2016.

http://cultura.elpais.com/cultura/2016/09/12/actualidad/1473682219_046776.html

- (2) Lluís Amiguet: "El hombre idealiza a la mujer para no verla como igual". Entrevista a Agnes Gund. La Contra de La Vanguardia, 26-IX-2016.

<http://www.lavanguardia.com/lacontra/20160926/41573005019/el-hombre-idealiza-a-la-mujer-para-no-verla-como-igual.html>

- (3) Joseph, A.: "Women as creators: gender equality", *Re/shaping cultural policies. A Decade Promoting the Diversity of Cultural Expressions for Development*. Paris, UNESCO Publishing, 2015; p. 173-187.